

” **Boschs kolleger holdt sig heller ikke tilbage fra mere end at pirke til fantasien. Bosch forbliver dog originalen.**

Hieronymus Bosch er den originale original

En ny bog med den hollandske renæssancemaler Hieronymus Boschs samlede værker er et fascinerende indblik i en særegen maler med særegne motiver.

BILLEDKUNST

Af Laura Engstrøm redaktion@ing.dk

Den hollandske renæssancemaler Hieronymus Bosch hyldes i dag som en af de største originaler i kunsthistorien. Men han havde været glemt i knap 300 år, da den tyske kunsthistoriker Carl Justi fandt ham frem i 1889.

Havde han ikke gjort det, er det heller ikke sandsynligt, at det tyske forlag Taschen nu ville have udgivet denne store, smukke coffe table book, baseret på mesterens kun 20 efterladte værker.

Ikke desto mindre er det 20 billeder, der alle indprenter sig i hukommelsen, og som er så mættede med detaljer, at gengivelsen og omtalen af dem sagtens kan fylde bogens 300 store, glittede sider.

Et af Hieronymus Boschs mest berømte værker, 'Lysternes have', er ikke bare gengivet med et stort folde-ud-billede, så man kan forestille sig, hvordan det tager sig ud i sin næsten fire meter brede helhed. Nej, udsnit af det er også gengivet i så mange detaljer på de følgende sider, at man virkelig får mulighed for at dykke ned i Boschs verden.

Og den er sær, den verden. 'Lysternes have' består af tre fag, der kan åbnes som skabslåger, et såkaldt triptykon. Yderst er skabelsen malet – set fra Guds synsvinkel. Det viser Jorden, inden 'der bliver lys', som der står i Bibelen, også altså derfor mørk og malet i grisaille, dvs. i grå toner. Slår man 'lågerne' op, åbenbarer sig til venstre Paradis og skabelsen af Eva, i midten menneskeheden før syndfloden og til højre Helvede.

Grufuld morskab

Og de nøgne mennesker forlyster sig før syndfloden. Elskende par er indkaplet i noget, der ligner glasboller, et nøgent menneske ligger i en muslingeskal, og en perle kommer ud af bagdelen på ham. Der er frugter i overflod, og farverne er lyse og dragende. Men lige så let og lystigt menneskene har det før syndfloden, lige så mange pinsler og forbandelser overgår dem i 'Helvede'.

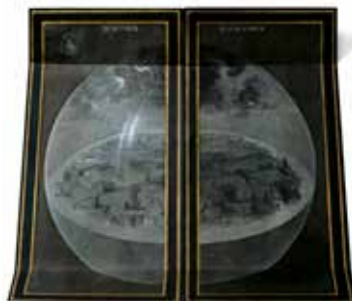
I 'Helvede' bliver et par store ører skåret igennem af en kæmpe kniv, mens sorte figurer forsøger at flygte ud af øregangene. Et menneske er gennemskåret af en harpe, mens en andens baller bliver brugt som nodestativ – med påmalede noder. En fugl sidder på en rund stol med fødderne i et par kander, mens den er ved at æde et nøgent menneske, ud af hvis bagdel der flyver fugle og røg. Bosch har øjensynligt moret sig! Og alligevel er morskaben grufuld.

For hvordan i alverden har Bosch fundet på de motiver? Det er spørgsmålet, som melder sig igen og igen.

Ud over at manden øjensynligt har haft en mere end god fantasi, ja, så viser bogen også nogle malerier, træsnit og kobberstik, han muligvis har været inspireret af. Som to billeder af den italienske renæssancemaler Sandro Botticelli, der har samme lyse lethed over sig som 'Lysternes have'. Med Bosch bliver det dog mere gakket. Lige så skørt og irrationelt som den spanske surrealist Salvador Dali – og Bosch er da også blevet kaldt den første surrealist.

Når Bosch er så god til at male et levende helvede, skyldes det ifølge flere kunsthistorikere, at det meste af hans fødeby, Hertogenbosch, nedbrændte, da han var omkring 13 år gammel. Ilden formodes at have taget livet af 4.000 af byens indbyggere, og oplevelsen af det helvede gjorde ham gudfrygtig, menes det.

Ud over den fatale ildebrand ved historikerne så godt som intet om

YDERSIDEN AF 'Lysternes have' viser Jorden på skabelsens tredje dag. Øverst værket i udslået form.

Fotos: Museo Nacional del Prado, Madrid/Taschen

de første 20 år af den kendte malers liv. Selv fødselsåret er lidt uklart men menes at være omkring 1450. Bosch har sandsynligvis været i lære hos sin far, der også var maler, ligesom alle hans onkler og farfar også var det, og han har muligvis rejst rundt i Europa indtil 1480.

Kunsthistorikerne spekulerer også i, hvor Hieronymus Bosch mon fik sin uddannelse. Han kendte unægteligt sin bibelhistorie mere end godt, også mere end han ville have lært i den lokale skole eller på et universitet. Derfor er det tænkeligt, at Bosch enten har opholdt sig på et kloster, eller har besøgt Hertogenboschs biblioteker hyppigt og søgt lærdom dér.

Kunsthistorikerne kan også notere sig, at Bosch med tiden udviklede en maleteknik, han ikke har overtaget fra sin far eller sine kolleger. Til forskel fra sine samtidige, der malede små tynde lag på skitser, der allerede var malet på lærredet eller træet, var Bosch tilbageholdende med at bruge alt for meget maling. I stedet kom han en mindre klat maling på og strøg med penslen i forskellige retninger. På den måde blev farverne en anelse mere transparente. Nogle gange ligger der en tegning nedenunder, andre gange slet ikke eller kun delvist.

Del af et magtfuldt broderskab

En givenhed fik altafgørende betydning for Boschs liv: Han blev gift med en rig købmandsdatter, Aleid van der Mervenne. Dermed blev han en formuende mand og ind-

trådte i det magtfulde Broderskab af Vor Hellige Frue – et broderskab, der i øvrigt stadig eksisterer. Boschs far og farfar var også medlemmer af broderskabet, men hvor de kun var menige medlemmer, blev Bosch via sin formue et af de ledende.

Det forklarer måske også, hvorfor Bosch tog sig den frihed at male sære figurer, der stikker treførke i bagdele, og fugle med menneskekroppe, der er i færd med at sluge nøgne mennesker. Han var ven med de rige og magtfulde, og de satte pris på det, han malede.

Men det lå også i tiden. Det kan godt være, Bosch gik planken ud og malede skørest af alle, men samtidigt som landsmanden Mathias Grünewald malede også sære, lemlæstede kroppe. Og den berømte Lucas Cranach den Ældre, der et halvt århundrede før Bosch malede St. Antonius' fristelse, viser helgenen omgivet af djævelske kvindelignende kroppe med vinger og fuglekløer. Med andre ord: Boschs kolleger holdt sig heller ikke tilbage fra mere end at pirke til fantasien. Bosch forbliver dog originalen. ■

Hieronymus Bosch – Complete Works, Stefan Fischer, hardcover med folde-ud-sider, 29 x 39,5 cm, 300 sider, 1.000 kr. hos Taschen